

Vladavina kneza Trpimira

Mustać, Sebastian

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:604308>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Sebastian Mustać

VLADAVINA KNEZA TRPIMIRA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA SVEUČILIŠTA U
ZAGREBU
ODSJEK ZA POVIJEST

SEBASTIAN MUSTAĆ

VLADAVINA KNEZA TRPIMIRA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Popić

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

Sažetak.....	
Abstract	
1. Uvod.....	1
2. Dolazak kneza Trpimira na vlast	2
3. Saksonac Gottschalk	4
3.1. Teorija predestinacije	4
3.2. Gottschalk na Trpimirovom dvoru.....	5
4. Trpimirovi ratovi.....	6
4.1. Pohod na „narod Grka“	7
4.2. Sukob s Bugarima	8
5. Trpimirov odnos s Crkvom	10
5.1. Čedadski evanđelistar.....	10
5.2. Izgradnja samostana u Rižinicama.....	11
5.3. Trpimirova darovnica.....	12
6. Trpimirovi nasljednici i dinastija Trpimirovića.....	14
7. Zaključak.....	16
8. Popis literature	17

Sažetak

Za vrijeme 9. stoljeća javljaju se dvije suparničke carske tvorevine Franačke i Bizanta, koje su se predstavljale kao nasljednici Zapadnog i Istočnog Rimskog carstva, Hrvatska kneževina se u tom vremenu nalazila na razmeđu te dvije velesile. Tijekom četrdesetih godina 9. stoljeća dolazi do unutarnjeg slabljenja Franačke, te istovremeno i krize u Bizantu uzrokovane pritiskom mlade Bugarske države i sve češćih arapskih provala na njen teritorij. Takva situacija zaokupirala je velesile što je bilo od koristi vladarima rubnih područja. U takvim pogodnim uvjetima našao se knez Trpimir koji je novonastalu situaciju iskoristio i svojim djelovanjem je postavio temelje za buduće samostalno Hrvatsko Kraljevstvo. Trpimirovu veličinu iskazuju nam brojni izvori, koji su obilniji u usporedbi s izvorima drugih hrvatskih vladara tijekom 9. i 10. stoljeća. Njegova vladavina obilježena je samostalnom politikom pod franačkim vrhovništvom, ali prema izvorima to je franačko vrhovništvo je bila samo formalnost. Dokaze Trpimirove samostalnosti pronalazimo u njegovom primanju lutajućeg monaha Gottschalka na svoj dvor, za kojeg se smatra da je bio jedan od najučinijih benediktinaca svog vremena. Moć srednjovjekovnog vladara uz njegov legitimitet bazirala se također i na njegovoj vojnoj sposobnosti, koju Trpimir potvrđuje sukobom s „narodom Grka“ i Bugarskom, te i njegovim dobrim odnosima s crkvom. Pretpostavlja se da je Trpimir potpomogao pokrštavanju Hrvata svojim djelovanjem i izgradnjom benediktinskog samostana u Rižinicama, za koji u potrazi za dodatnim sredstvima pri izgradnji izdaje Trpimirovu darovnicu splitskom nadbiskupu Petru, u kojoj sebe naziva „s pomoću Božjom knez Hrvata“, što je ujedno i prvi put da se spominje hrvatsko ime u povijesnim izvorima. Takvim djelovanjem i prema daljnjim izvorima Trpimir je u historiografiji označen kao utemeljitelj dinastije Trpimirovića koji su dobili naziv po samom knezu, te su svoju vlast na hrvatskom prostoru držali do 12. stoljeća.

Ključne riječi: knez Trpimir, utvrda Klis, Gottschalk, ratovi, *dux*, Trpimirova darovnica, Čedadski evanđelistar, samostan u Rižinicama,

Abstract

During the 9th century, two rival imperial creations of the Franks and Byzantium appeared, which presented themselves as the successors of the Western and Eastern Roman Empires, the Principality of Croatia was at that time on the border between these two superpowers. During the forties of the 9th century, there was an internal weakening of Francia, and at the same time a crisis in Byzantium caused by the pressure of the young Bulgarian state and the increasingly frequent Arab raids on its territory. Such a situation preoccupied the superpowers, which was beneficial to the rulers of the peripheral areas. Prince Trpimir found himself in such favorable conditions, who took advantage of the newly created situation and laid the foundations for the future independent Kingdom of Croatia. Trpimir's greatness is shown by numerous sources, which are more abundant compared to the sources of other Croatian rulers during the 9th and 10th centuries. His reign was marked by an independent policy under Frankish supremacy, but according to sources, this Frankish supremacy was only a formality. Evidence of Trpimir's independence can be found in his welcoming of the wandering monk Gottschalk to his court, who is considered to have been one of the most educated Benedictines of his time. The power of the medieval ruler, in addition to his legitimacy, was also based on his military ability, which Trpimir confirms with the conflict with the "Greek people" and Bulgaria, as well as his good relations with the church. It is assumed that Trpimir helped the Christianization of the Croats through his activities and the construction of the Benedictine monastery in Rižinice, for which, in search of additional funds during the construction, he issued Trpimir's charter to the Split archbishop Petar, in which he calls himself "with the help of God the prince of the Croats", which is also the first way to mention the Croatian name in historical sources. Due to such activity and further sources, Trpimir is marked in historiography as the founder of the Trpimirović dynasty, who were named after the prince himself, and held their power in Croatian territory until the 12th century.

Keywords: prince Trpimir, fortress Klis, Gottschalk, wars, *dux*, Trpimir's charter, Čedad evangelist, monastery in Rižinice

1. Uvod

U radu će se korištenjem suvremenih teorijskih i metodoloških postavki nastojati rekontekstualizirati sačuvane tragove prošlosti koji se vezuju uz vladavinu hrvatskoga kneza Trpimira koji je vladao sredinom 9. stoljeća. Riječ je u prvom redu o Trpimirovoj darovnici, zapisu u Čedadskom evanđelistaru i njegovu spomenu u 'memoarima' benediktinca Gottschalka. Iz navedenih izvora obradit će se sljedeće teme: uspon kneza Trpimira na vlast, dolazak Gottschalka na Trpimirov dvor i njegova pozadina, Trpimirovi ratovi s „narodom Grka“ i Bugarskom, te nakon toga će se proučiti Trpimirov odnos s Crkvom detaljnijom analizom prethodno spomenutih izvornih dokumenata. Na kraju rada biti će osvrt na Trpimirove nasljednike i daljnji razvoj njegove dinastije Trpimirovića.

2. Dolazak kneza Trpimira na vlast

Knez Trpimir dolazi na vlast nakon kneza Mislava otprilike 845. godine. Prethodno Bornino ujedinjavanje hrvatskih županija i Mislavove obrane obale primirjem s Mlečanima, te podrška franačkog vrhovništva Trpimiru je omogućila dovoljnu političku moć za samostalno djelovanje.¹ Naslijeđeni prostor Trpimirove vladavine nazivamo Primorska Hrvatska, koju Konstantin Porfirogenet naziva *Parathalassia*, područje u zaleđu dalmatinskih gradova u blizini Splita i Trogira sa središtem u Klisu.² Naime za vrijeme Bornine vladavine koji je prvi poznati hrvatski knez tj. izvorno se predstavlja kao knez Gačana, Liburnije i Dalmacije državno središte nalazilo se u Liburniji. Pretpostavka je da se preseljenje državnog središta u Klis odvijalo za vrijeme Mislava, ali prema izvorima sa sigurnošću možemo reći da je Trpimir tamo stolovao.³ Dokaz tome je odlomak oltarne pregrade koji sadrži natpis knezova imena „PRO DUCE TREPIM[ERO]“, pronađena u blizini Solina i Klisa.⁴ Gestrateška pozicija Klisa omogućila je Trpimirovu dominaciju salonitanskim agerom, jer je istovremeno održavala veze s obalom i omogućavala prodor u zaleđe, nalazeći se pogodnoj visini za kvalitetnu obranu.⁵

Utvrda Klis bila je stečevina bizantskog carskog zemljišta, Trpimir ju nasljeđuje pod nama nepoznatim uvjetom, također je upitno je li Kliška utvrda došla u ruke Trpimira od strane Bizanta ili Franačke. Bitno je istaknuti da u Trpimirovo vrijeme još uvijek nije bilo utvrđeno nasljeđivanje prijestolja dinastijskim putem, to će se početi odvijati kasnije za vrijeme Domagojevića i Trpimirovića. Tako je utvrda bila u Trpimirovom vlasništvu samo tijekom njegova života, što znači da nije bila privatni posjed.⁶

Trpimirov politički status označen je u Trpimirovoj darovnici „s pomoću Božjom knez Hrvata“ (*dux Chroatorum munere divino*), prvi spomen hrvatskog imena i ujedno najstarija sačuvani isprava hrvatske povijesti.⁷ Trpimir je uživao ugled prema Karolinškom dvoru, priznavajući vrhovništvo franačkog cara Lotara.⁸ To potvrđuje njegov dvorski sastav koji ga je u stilu Karolinškog dvora okruživao u utvrdi Klisu: župan Kojičin, Predilo, Nemisl, Žarketa i Ludovik, komornik Negotin, odličnici Ozamulo, Z'lo, Potjeha, Ljutomisl i Damaj, pa svećenici

¹ Budak, Raukar 2006: 107

² Raukar 1997: 28

³ Budak 1993: 62

⁴ Raukar 1997: 28

⁵ Budak, Raukar 2006: 107

⁶ Budak 1993: 62

⁷ Šišić 1925: 33

⁸ Šišić 1925: 331

Dominik i Ciprijan i dvorski kapelan Martin.⁹ Također u Trpimirovoj darovnici spomenut je naziv *regnum Chroatorum* što bi u prijevodu značilo Hrvatska kraljevina, ali u našem slučaju naziv *regnum* odnosio se na samostalnu državu. Time se može zaključiti da se u Trpimirovo doba počeo graditi hrvatski državni identitet.¹⁰

Trpimirova titula *dux*, u prijevodu knez bila je najčešća korištena titula tijekom 9. stoljeća označavajući status samostalnog vladara.¹¹ Gottschalk s druge strane Trpimira naziva titulom *rex* umjesto *dux*, što bi u kontekstu zapravo značilo da ga poistovjećuje s kraljem umjesto knezom.¹² Pretpostavlja se da je Gottschalk takav čin napravio iz zahvalnosti, ili je time htio opisati Trpimirovu samostalnost, jer je naučeni čovjek poput Gottschalka bio dobro upoznat s terminologijom vladarskih naslova.¹³ Titula *rex* označava vrhovnu vlast nad određenim teritorijem bez ičijeg vrhovništva, tj. to bi značilo da Trpimir nije ničiji vazal, što je već suprotno dokazano Trpimirovim priznanjem vrhovništva franačkog cara Lotara.¹⁴ Tako bi jedino moguće značenje Gottschalkovog naziva *rex* trebalo biti opis Trpimirove vladavine kao u potpunosti samostalne, što bi i potvrdilo prijašnje spomenuto slabljenje Bizanta i Franačke, tj. Trpimirovo neometano provođenje njegove politike osamostaljivanja Hrvatske bez konkretnih upletanja Bizanta ili Franačke.

Također je bitno istaknuti Trpimirovo dobar odnos s Crkvom. Naime Trpimir kao i ostali ranosrednjovjekovni vladari smatrali su da njihova vlast dolazi izravno od Boga, tako nam i ističe njegova intitulacija „s pomoću Božjom knez Hrvata“, označavajući Božju potvrdu svoje vlasti. To se također vidi u Trpimirovom iznimno dobrim odnosom sa splitskim nadbiskupom Petrom, s kojim je imao kumski odnos.¹⁵ Uz to Trpimir poduzima dodatni korak u pokrštanju Hrvata izgradnjom benediktinskog samostana u Rižinicama, gdje dovodi benediktince da se mole za „spas njegove duše“¹⁶, što uistinu potvrđuje trend vršenja vlasti „Božjim darom“.

⁹ Šišić 1925: 331

¹⁰ Goldstein 1995: 198

¹¹ Budak 2018: 172

¹² Klaić 1975: 225

¹³ Goldstein 1995: 201

¹⁴ Mužić 2007: 177

¹⁵ Budak 2018: 169

¹⁶ Klaić 1972: 237

3. Saksonac Gottschalk

Benediktinac Gottschalk iz Orbaisa vrlo je bitna povijesna ličnost koju povezujemo s knezom Trpimirom. On u svojem djelu *Tractatus de Trina Deitate* daje kratak ali i bitan prikaz Hrvatske za vrijeme svog boravka na Trpimirovu dvoru koji se odvio negdje između 846. – 848. godine.¹⁷ Naime neki povjesničari se ne slažu s tom tezom, već upućuju da se Trpimirovi izvori nalaze u Gottschalkovoj zbirci odgovora na razna pitanja pod naslovom *Si Sibillae et ceteri vates paganorum spiritum sanctum umquam meruerint mereri vel habere?*¹⁸ Uglavnom benediktinac Gottschalk nam je od važne uloge pri dokazivanju Trpimirovog postojanja i datacije njegove vladavine. Gottschalk se osim njegovih izvora za kneza Trpimira štuje kao bitna figura 9. stoljeća u Europi općenito, smatra se jednim od istaknutijih predstavnika karolinške renesanse prve polovice 9. stoljeća, predstavljen kao lutajući monah i heretik, te ga je dio katoličkog klera proganjao radi svojeg naučavanja o predestinaciji.¹⁹

3.1. Teorija predestinacije

Nauka o predestinaciji ili predodređenju bilo je Gottschalkovo tumačenje djela Sv. Augustina, u kojem Gottschalk tumači da je Bog pri rođenju čovjeka već odredio njegovu sudbinu, hoće li biti spašen ili proklet, tvrdeći da je već sve određeno u početku.²⁰ Takvo razmišljanje Crkva je smatrala opasnim, jer na temelju Gottschalkovog tumačenja moguće je donijeti zaključak da je činiti dobro uzaludno kad je već sudbina pojedinca određena, što se u suštini protivilo kršćanskom nauku.²¹ Radi opasnosti njegove nauke katoličko vrhovništvo osudilo je Gottschalkov nauk za herezu, najžešći protivnici Gottschalka i njegove teorije predestinacije bili su nadbiskup Reimsa Hinkmar i nadbiskup Mainza Raban Mauro koji su oštro osuđivali njegovu teoriju i zahtijevali Gottschalkov progon iz Franačke.²² Početno utočište u svojem bijegu Gottschalk nalazi u Italiji na dvoru furlanskog grofa Eberharda zeta cara Ludovika Pobožnog.²³ Raban Mauro je pismom oštro opomenuo Eberharda, upozorivši ga na opasnost Gottschalkova propovijedanja u trenutku kada je Gottschalk naumio započeti svoje hodočašće do Rima.²⁴ Na Rabanovo pismo Eberhard odmah reagira 846. godine

¹⁷ Jukić 2017: 16

¹⁸ Mužić 2007: 175

¹⁹ Goldstein 1995: 200

²⁰ Klaić 1972: 19

²¹ Goldstein 1995: 200

²² Katić 1932: 406

²³ Katić 1932: 407

²⁴ Katić 1932: 407

prognavši Gottschalka iz svoje zemlje koji je nastavio svoj put prema Dalmaciji, našavši se tako na Trpimirovu dvoru.²⁵

3.2. Gottschalk na Trpimirovom dvoru

Dolazak Gottschalka na Trpimirov dvor povjesničari smatraju iskazom Trpimirove moći i samostalnosti, tako naprimjer Nada Klaić ističe kako je dolazak Gottschalka, najučenijeg benediktinca svoga vremena na Trpimirov dvor isticalo njegov ugled među tadašnjim vladarima.²⁶ Ta pretpostavka ne mora nužno biti netočna, ali ako uzmemo u obzir činjenicu da je furlanski grof Eberhard, zet cara Ludovika Pobožnog protjerao Gottschalka na preporuku Rabana Maura, moguće je da je Trpimirova Hrvatska bila irelevantno područje čim vijesti nisu dosezale do tamo, te Trpimira također nisu kontaktirali Gottschalkovi protivnici. S druge strane to može također značiti da je Trpimir dobio informaciju o opasnosti Gottschalka, te se ipak odlučio zadržati lutajućeg monaha usprkos upozorenju franačkih nadbiskupa. Takva teza bi već potvrdila Trpimirov međunarodni ugled i samostalnost, ali nažalost takvih izvora ne postoji. Ivo Goldstein nam dakako ističe činjenicu da je na dalmatinski prostor tijekom 9. stoljeća bilo slučajeva protjerivanja nepoželjnih individualaca, dajući primjer vođe profranačkog puča u Veneciji Obelijerija, koji je nakon puča uhvaćen i poslan na sud u Carigrad, dok je njegov brat Beat prognan u Zadar.²⁷

O Gottschalkovom djelovanju na Trpimirovom dvoru znamo da je zabilježio knežev dvor, vjerojatno utvrdu Klis rečenicom *Et ut singulis annis de omnibus nascentibus terrae ex curte nostra quae Clusan dicitur decimae inferantur in memoratam ecclesiam*, što bi u prijevodu značilo da „se svake godine iz našeg dvora koji se zove „Clusan“ (vjerojatno se osvrće na Klis) donosi desetina u spomenutu crkvu“.²⁸ Uz to Gottschalk spominje *villa nostra in confino futuri belli* u značenju „naša zemlja na budućoj granici rata“, osvrćući se na Trpimirov pohod na „narod Grka“ na koji ćemo se osvrnuti u sljedećem poglavlju.²⁹ Pretpostavlja se da je Gottschalk svojim dolaskom na hrvatski prostor donio pismu karolinu, kakvom se i sam koristio u pisanju svojih zapisa.³⁰

Gottschalk je nakon Trpimirovog dvora nastavio svoje hodočašće u Panoniju i Norik, nakon čega se vratio u Njemačku, gdje je osuđen 848. godine u Mainzu i 849. godine na saboru

²⁵ Katić 1932: 407

²⁶ Klaić 1975: 231

²⁷ Goldstein 1995: 200

²⁸ Katić 1932: 416

²⁹ Katić 1932: 415

³⁰ Goldstein 1995: 201

u Quierz-u lišen svećeničke časti i odveden u samostansku tamnicu zbog širenja hereze, te je bio prisiljen uništiti sve svoje spise o predestinaciji.³¹

4. Trpimirovi ratovi

Trpimirova vladavina, prema nama poznatim izvorima obuhvaća dva vojna sukoba, prvi vojni sukob Trpimira je s takozvanim „narodom Grka“ prema Gottschalku, dok je drugi sukob s bugarskim kanom Borisom o kojem nas izvještava bizantski car Konstantin Porfirogenet VII. u svojem djelu *De Administrando Imperio*.³² Dva navedena sukoba su nam poznati prema izvorima, ali je moguće da to nisu jedine Trpimirove vojne akcije. Obalni prostor istočnog Jadrana bila je iznimno važna interesna sfera Mletačke Republike tijekom cijelog srednjeg vijeka, pa čak i kasnije.³³

Prethodno knezu Trpimiru sukobi s Mlečanima bili su česta pojava na istočnojadranskoj obali, najčešće u obliku gusarenja Neretvana i Hrvata.³⁴ Sklapanjem ugovora *Pactum Lotharii*, 840. godine duždu Petru Tradeniku se italski kralj Lotar obvezao na zaštitu talijanskih i istarskih gradova od napada Slavena u zamjenu za trgovačke povlastice u Italiji.³⁵ U istom vremenskom periodu dužd Petar također sklapa mir s knezom Mislavom i Neretvanima, koji čini se nije bio od velikog značenja jer ga se Slaveni nisu pridržavali. Time dolazi do sukoba 840. godine u kojem je dužd poražen od strane Slavena, što je rezultiralo Mletačko povlačenje s istočnojadranske obale za vrijeme Trpimirove vladavine, barem tako nalažu izvori.³⁶ Mogućnost manjka vijesti o hrvatsko-mletačkim sukobima mogla bi se također uvidjeti u pojavi Arapa na Jadranskom moru, koji su tada Mlečanima predstavljali najveći problem, vjerojatno umanjivši važnost Slavenskih akcija.

Jedini spomen sukoba Hrvata tj. Slavena s Mlečanima za vrijeme Trpimirovog doba bio je u kopnenom obliku pohod na tvrđavu Caorle nedaleko od Venecije 846. godine.³⁷ No nigdje se direktno spominje Trpimirovo ime i njegova uloga u pljačkanju utvrde, što može značiti da pohod na Caorle nije bio u sferi njegovog djelovanja.

³¹ Katić 1932: 409

³² Klaić 1975: 230

³³ Goldstein, Grgin 2006: 130

³⁴ Budak, Raukar 2006: 106

³⁵ Goldstein Hrvatski 1995: 198

³⁶ Budak, Raukar 2006: 106

³⁷ Goldstein 1995: 198

4.1. Pohod na „narod Grka“

U Gottschalkovom svjedočanstvu nailazimo na informaciju da je Trpimir već u početku svoje vladavine oko 846. godine porazio „narod Grka“.³⁸ Izvorni tekst toga događaja bio je Gottschalkov težnja da dokaže svoju teoriju predestinacije ističući da je pobjeda već bila određena Trpimirovoj vojsci na temelju „veselog ponašanja“ njihovih konja:

„...Kad je naime Trpimir, vladar Sklavina ('rex Sclavorum'), krenuo protiv Grka i njihova patricija, a naš dvorac bijaše na samoj granici budućeg rata, rekao sam mu (Gottschalkovu učeniku) da ide i da priskrbi sve što je potrebno kralju i njegovoj vojsci, a to mu je i dužnost. Ali ga ipak strašno zakleh Gospodinom Bogom, da ne uzimlje oružja niti da ide s vojskom, nego da jaše za njima i da pomnjivo pazi kakvo će biti držanje onoga našeg konja. Prema nedavnim naime događajima posve sigurno sam znao da će pobjeda pripasti onom dijelu ljudi (onoj strani) i da će njihova biti pobjeda čiji konji budu veselo išli i svojim pobjedničkim držanjem pokazivali radost. A tako se naskoro i dogodilo, kako je nagovijestilo i unaprijed otkrilo držanje konja koji se veselo poigravao...“³⁹

S obzirom da se u tekstu spominje „narod Grka“ povjesničari su odredili da je riječ o ratu s Bizantom. Uz to činjenica da je u tekstu opisano da se Trpimirov dvor nalazi „na granici budućeg rata“ dodatno potvrđuje da je riječ o sukobu s Bizantom, jer dalmatinski gradovi koji su graničili s Trpimirom bili su pod bizantskim vrhovništvom.⁴⁰ Tako se „narod Grka“ mogao odnositi direktno na Bizant i njihovu ekspediciju u pokušaju širenja dalmatinskih granica, ili s druge strane bi se moglo odnositi na stanovnike dalmatinskih gradova Zadra, Splita ili Trogira (Split i Trogir su vjerojatnije opcije, pošto je Trpimir graničio s njima ako uzmemo u obzir da mu je sjedište bilo u Klisu).⁴¹

Problematika određivanja Trpimirovog protivnika dolazi iz činjenice da se u Trpimirovoj darovnici spominje njegov kumski odnos sa splitskim nadbiskupom Petrom, što nas upućuje da je Trpimir bio u dobrim odnosima s dalmatinskim gradovima.⁴² Uz to upitno je koliko su vojnom snagom raspolagali stanovnici dalmatinskih gradova, Gottschalk navodi titulu patricija, što bi se moglo odnositi na dalmatinskog stratega i njegovu četu ili pak da je riječ o bizantskoj ekspediciji obližnjeg temata.⁴³ Bizantsko carstvo je u tom vremenu za

³⁸ Klaić 1975: 225

³⁹ Mužić 2007: 175–176

⁴⁰ Budak 1993: 59

⁴¹ Budak 1993: 59

⁴² Budak 1993: 59

⁴³ Budak 2018: 165–166

vladavine cara Mihajla III bilo zaokupirano sukobom s Arapima na istoku i Jadranu, pa je pomisao izravne težnje Bizanta da u kriznom razdoblju odluči proširiti svoje granice u Dalmaciju teško moguća.⁴⁴ Posljednja mogućnost otkrivanja identiteta „naroda Grka“ nam leži baš u prethodnom primjeru Mlečana, koji su kako smo prethodno naveli ostali nedorečeni za vrijeme Trpimirove vladavine.⁴⁵ Venecija je u tom vremenu još uvijek bila pod Bizantskim carstvom, tako da bi Gottschalkov opis Mlečana kao „naroda Grka“ bio točan.⁴⁶

U svakom slučaju Gottschalkova vijest o pobjedi nad „narodom Grka“ nam ističe Trpimirovu vojnu moć i prevlast nad svojim teritorijem, takva informacija nam dodatno potvrđuje samostalnost Trpimirove kneževine.⁴⁷ Osim toga, na pitanje s kim se točno sukobio, te kako je izgledao tijekom rata, nije nam poznato.

4.2. Sukob s Bugarima

Vijest o Trpimirovom sukobu s Bugarima nam donosi iz 10. stoljeća bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u dijelu *De Administrando Imperio*.⁴⁸ U izvornom tekstu Konstantin ističe da hrvatski knez nije nikada bio podložan bugarskom kanu, te da se nikad prije Borisovog pohoda nije dogodio sukob između Hrvatske i Bugarske, naglasivši ishod pohoda kao neuspjeh kana Borisa, te hrvatsko-bugarskog primirja u obliku podjednake razmjene darova.⁴⁹

Za dodatni kontekst sukoba bitno je napomenuti da je Bugarska od sredine 8. stoljeća bila opasni protivnik Bizanta, tako nam je prema izvorima bizantsko-bugarskih sukoba iz 9. stoljeća prikazano da su Bugari vojno ugrozili obrambeni sistem bizantskih tema, približivši se samom području Bospora, što bi se moglo zaključiti da je riječ o javljanju nove moćne sile na istoku Europe.⁵⁰ Bugarsko međunarodno djelovanje u 9. stoljeću također se odvija i u zapadnom smjeru, naime za vrijeme sukoba Karla Ćelavog i Ludovika Njemačkog, knez Boris našao se na strani Karla Ćelavog, prekršivši tako prethodni mirovni ugovor Ludovika Njemačkog i Bugara iz 832. godine.⁵¹ Borisovom napadu na susjednog Ludovika pridružili su se Slaveni iz

⁴⁴ Budak 1993: 59

⁴⁵ Budak 1993: 59

⁴⁶ Budak 1993: 59.

⁴⁷ Raukar 1997: 30.

⁴⁸ Klaić 1995: 227

⁴⁹ Klaić 1995: 227

⁵⁰ Klaić 1995: 230

⁵¹ Šišić 1925: 335

Posavine, ali ipak krajnji ishod Borisovog napada završava Borisovim porazom 852. godine, nakon toga čini se da kan mijenja svoju interesnu sferu prema Hrvatskoj i Srbiji.⁵²

Nepoznato nam je gdje se točno odvio hrvatsko-bugarski sukob i iz kojeg razloga. Povjesničari pretpostavljaju da se Bugarski napad odvio pri povratku iz Ludovikove zemlje⁵³, ili je pak riječ o posve odvojenom pokušaju kana Borisa da proširi granice svoje države na Jadran.⁵⁴ Što se tiče lokacije sukoba, prema Konstantinovom izvoru daje se zaključiti da je Trpimirova Hrvatska morala negdje neposredno graničiti s Bugarskom.⁵⁵ Na temelju tadašnjih granica područje između Save i Drave bilo je pod Ludovikovom kontrolom, Bugarska vlast se nalazila u Slavoniji, Srijemu i na području današnje sjeverozapadne Srbije, dok je Srpska država svoje granice držala od gornje Drine prema jugu, tako bi se dalo naslutiti da se hrvatsko-bugarsko bojište nalazilo istočno od Vrbasa tj. na području današnje sjeveroistočne Bosne.⁵⁶

Trpimir je uspješnim odbijanjem Bugarskog napada osigurao istočne granice Hrvatske, prema kasnijim izvorima da se naslutiti da je možda čak i proširio, ako ne barem započeo proces širenja Hrvatske na prostor današnje Bosne.⁵⁷ Ishod rata svakako može potvrditi uzdizanje Hrvatske na mjesto važnog čimbenika jugoistočne Europe.⁵⁸

⁵² Raukar 1997: 30

⁵³ Budak 2018: 173–174

⁵⁴ Klaić V. 1985: 76

⁵⁵ Šišić 1925: 337

⁵⁶ Šišić 1925: 337

⁵⁷ Raukar 1997: 30

⁵⁸ Budak 1993: 59

5. Trpimirov odnos s Crkvom

U učvršćivanju svoje vlasti Trpimir se oslanjao na Crkvu. Prema izvorima Trpimir je predstavljen kao iznimno pobožan vladar, većina povijesnih izvora kojih posjedujemo o knezu Trpimiru kršćanske su naravi. Tako naprimjer Trpimir ističe svoju vladavinu da je potpomognuta Božjom voljom, formulom *iuvatus munere divino*.⁵⁹ Takvo legitimiranje svoje vladavine Božjim pomazanjem javlja se u istom vremenu u karolinškoj dinastiji primjerom Karla Ćelavog, koji je bio pomazan u Orléansu 848. godine, tako se njegova bliskost s Bogom ostvaruje u raznim samostanima poput opatije St. Denis, gdje se redovnici mole za njegov spas.⁶⁰ Iz toga primjera također možemo naslutiti da je Trpimir, prateći korake svojih vrhovnika isto dao izgraditi samostan u Rižinicama iz svrhe učvršćivanja svoje vlasti.⁶¹

Što se tiče nama poznatih izvora o Trpimiru, njegovo ime pronalazimo ponajviše u izvorima crkvene tj. religiozne naravi kao što su: odlomak oltarne pregrade samostana u Rižinicama, u Ćedadskom evanđelistaru nalazimo zapis Trpimirova hodočašća, benediktinac Gottschalk iz Orbaisa nam ostavlja pisane izvore u Trpimiru i za kraj ujedno i najvažniji izvor o knezu, Trpimirova darovnica (Trpimirovo darovanje svojih posjeda splitskom nadbiskupu). Proučavajući izvore i njihovu crkvenu pozadinu da se naslutiti da je kršćanstvo igralo veoma bitnu ulogu u Trpimirovom životu i njegovoj vladavini, pogotovo vidljivo iz činjenice da je izabrao splitskog nadbiskupa Petra za kuma svojem sinu Petru.⁶²

5.1. Ćedadski evanđelistar

Spomen kneza Trpimira pronalazimo na prostoru Akvileje, gdje se čuvao Ćedadski evanđelistar. Akvilejska patrijaršija, prema zamisli Karla Velikog bila je crkveno središte nadležno za sve prostore južno od Drave.⁶³ Tako je u Ćedadu (Cividaleu) pod pokroviteljstvom Lotara I. 825. godine osnovano visoko učilište i benediktinski samostan, postajući odredišna točka hodočašća za razne slavenske prvake, od Moravske do Bugarske.⁶⁴ Tamo se čuvao rukopis evanđelja Sv. Marka, za koji se pretpostavlja da je uistinu napisan od navedenog svetca, na jednoj stranici evanđelja upisano je ime kneza Trpimira.⁶⁵ Iz teksta zapisa saznajemo da se Trpimir uputio na hodočašće u Akvileju uz pratnju svojeg sina Petra i dvorjana Precile, tako

⁵⁹ Budak 2018: 173

⁶⁰ Budak 2018: 173

⁶¹ Budak 2018: 173

⁶² Budak 2018: 169

⁶³ Budak 2018: 171

⁶⁴ Goldstein 2006: 203

⁶⁵ Šišić 1925: 331

piše: „*Domno Tripimero. Bribina. Terpimer. Petrus. Dragouid. Presila. Petrus, filius Domno Tripemero*“.⁶⁶ Trpimir je jedini vladar koji je u Čedadskom evanđelistaru oslovljen nazivom *domno* ili u prijevodu gospodinom što označava da je Trpimir uživao posebni ugled, dok je s druge strane Bugarski kan Boris zapisan jednostavno kao „*rex illorum*“.⁶⁷ Primjer Trpimirovog hodočašća i upisa u Čedadski evanđelistar prikazuje nam njegovo nastojanje da je svoj stil života krojio na temelju vladara zapadnih europskih zemalja, tako nam ne bi bilo ni teško zaključiti da je isto nastojao urediti i Hrvatsku na uzor zapadne Europe.⁶⁸

5.2. Izgradnja samostana u Rižinicama

U Rižinicama nedaleko od Klisa otkopan je 1891. godine je kameni odlomak oltarne pregrade koji sadrži natpis na kojem se spominje Trpimir i njegova vladarska titula: „PRO DVCE TREPIM[ERO].“⁶⁹ Taj arheološki pronalazak iznimno je bitan, jer svojim postojanjem potvrđuje istinitost Trpimirove darovnice. Trpimirovu darovnicu obradit ćemo detaljnije u sljedećem poglavlju, ali je bitna za spomenuti jer je svrha darovnice bila Trpimirov zahtjev nadbiskupu Petru za financijsku pomoć pri izgradnji samostana u Rižinicama.⁷⁰ To bi značilo da se povijesna vrela i arheološki nalazi podudaraju i stvarno se može sa sigurnošću reći da je knez Trpimir doista postojao.

Trpimir je prema svojoj darovnici „zabrinut za spas svoje duše“ dao izgraditi samostan u Rižinicama i tamo dao „smjestiti zbor braće“ da njihova molitva oprostí njegove grijehé pred Gospodinom.⁷¹ Pretpostavlja se mogućnost da je Trpimira na izgradnju samostana nagovorio Gottschalk, ili ga je pak inspirirao, ali sa sigurnošću možemo utvrditi da je riječ o benediktinskom samostanu temeljno na izvorima.⁷² Benediktinci su za vrijeme 9. st. bili najutjecajniji crkveni red, njihovo djelovanje nije bilo samo vjersko naučavanje, već su također bili nosioci kulturnog napretka i novih oblika društvene i gospodarske organizacije.⁷³ Iz toga se može zaključiti da je samostan u Rižinicama sigurno pridonio pokršćavanju Hrvatske i daljnjem razvoju kneževine tijekom 9. stoljeća i kasnije. Knez je tako vjerojatno započeo trend izgradnje crkvenih zgrada i samostana, jer nam je vidljivo da se sredinom 9. stoljeća u izgradnju pridružuju čak i župani podižući svoje crkve. Primjer toga nam je crkva Sv. Spasa koju

⁶⁶ Klaić 1975: 227

⁶⁷ Klaić 1975: 227

⁶⁸ Klaić V. 1985: 77

⁶⁹ Budak, Raukar 2006: 109

⁷⁰ Šišić 1925: 331-332

⁷¹ Šišić 1925: 331-332

⁷² Budak, Raukar 2006: 109

⁷³ Budak, Raukar 2006: 109

izgrađuje župan Gastika, upitno je da li je crkva izgrađena za vrijeme Trpimira ili Branimira, ali sigurno se može reći da je na Trpimirov uzor.⁷⁴

5.3. Trpimirova darovnica

Trpimirova darovnica, najvažniji pisani izvor o knezu Trpimiru i također najstarija sačuvana isprava hrvatskog vladara u kojoj se prvi put spominje hrvatsko ime.⁷⁵ Do Trpimirove darovnice dolazi zbog kneževog nedostatka novaca za izgradnju samostana u Rižinicama, ili pak posuđa kako nam prevedeni tekst od Nade Klaić navodi: „A kako nije bilo dovoljno srebra da se završi izrada posuđa, prepustio nam je Petar, nadbiskup salonitanske crkve i dragi kum, jedanaest srebrnih libra“.⁷⁶ Daljnji tekst darovnice ističe kako nadbiskup Petar zauzvrat zahtjeva Trpimirovu potvrdu njegovih posjeda u Lažanima i Mosoru, uključujući njihove serve i ancile Stjepušu, Gojka i Gortina.⁷⁷ Nadbiskup nadodaje da se također potvrdi privilegij splitske nadbiskupije na prethodnu stečevinu kneza Mislava, crkvu Sv. Jurja na Putalju.⁷⁸ Također se spominje utvrda Klis, što potvrđuje Trpimirovo sjedište, te se darovnica osvrće na desetinu koju je prethodno davao Mislav.⁷⁹ Na kraju teksta spominje se lokacija sklapanja ugovora u Bijaćima, kao i svjedoci koji su vjerojatno bili dio Trpimirovog dvora: Komičaj, Precilija, Nemistl, Zataša, Ljudevit, Vitolja, Ozamil, Njeguča, Žulj, Potehan, Žutomistl, Damnana, Dominik, Ciprijan i na kraju kapelan Martin (pisac darovnice).⁸⁰

Naime problem Trpimirove darovnice je njena datacija, originalni dokument prema zapisu je napisan 4. ožujka 852. godine⁸¹, ali se prava datacija smatra u drugoj polovici 12. stoljeća⁸², dok neki povjesničari ju datiraju čak u 16. stoljeće.⁸³ Premda većina smatra povijesnu jezgru darovnice točnom, kritičari darovnice prikazuju darovnicu kao preuređeni falsifikat splitske nadbiskupije, u svrhu nastojanja da se domogne nekih hrvatskih posjeda, Nada Klaić nam navodi kako je Trpimir zapravo obdario svog, odnosno ninskog biskupa crkvom Sv. Jurja na Putalju.⁸⁴ Svoju tvrdnju o nastojanju splitske nadbiskupije da otme hrvatske posjede potkrijepila je davši primjer splitskog biskupa Rajnerija, koji je poginuo 1180. godine u

⁷⁴ Budak, Raukar 2006: 109

⁷⁵ Klaić V. 1985: 77

⁷⁶ Klaić 1972: 236

⁷⁷ Klaić 1972: 236

⁷⁸ Klaić 1972: 236

⁷⁹ Klaić 1972: 236

⁸⁰ Klaić 1972: 236

⁸¹ Šišić 1925: 332

⁸² Klaić 1972: 236

⁸³ Jukić 2017: 15

⁸⁴ Klaić 1972: 236

pokušaju otimanja omiškim kneževima Mosora, područje koje je dakle uistinu spomenuto u darovnici, te što se tiče Lažana, navela je da su splitske benediktinke također sastavile falsifikat u tom vremenu.⁸⁵ Daljnje kritike Trpimirove darovnice oslanjaju se na činjenicu da nije bilo moguće da je Trpimiru kao snažnom vladaru koji je prethodno uspješno odbio Bizant i Bugarsku falilo novaca za izgradnju samostana.⁸⁶ Činjenica da je Trpimirov manjak zlata i srebra utjecao na njegovu moć ne mora biti u potpunosti točna, naime srednjovjekovna hrvatska država nije raspolagala s rudnicima plemenitih metala, već se njena ekonomska struktura temeljila na razmjeni dobara.⁸⁷ Što se tiče uporabe zlata i srebra u 9. stoljeću najviše se isticao Bizant, tako je sasvim logično zaključiti da je Trpimir zamolio splitskog nadbiskupa za srebro, jer su dalmatinski gradovi kao podložnici Bizantskoj vlasti sigurno imali u posjedu znatnu količinu plemenitih metala.⁸⁸ Uz to valja napomenuti da je Crkva tada bila jedina institucija koja je raspolagala dragocjenostima.⁸⁹ Novčana sredstva početak će akumulirati na hrvatskom prostoru tek za vrijeme Zdeslava, nakon što je car Bazilije I. uveo plaćanje danka hrvatskim vladarima.⁹⁰

S druge strane argumente vjerodostojnosti Trpimirove darovnice pronalazimo u analizi Olje Perić, koja je ustanovila dva jezična sloja darovnice, raspoznajući mlađi u peticiju i eshatokolu.⁹¹ U peticiji se splitska Crkva predstavlja *metropolis...pene per totum regnum Chroatorium*, dok bi se u vremenu sredine 12. stoljeća kada je pretpostavljeno da je napisana trebala predstavljati umjesto *regnum Chroatorium* (što zahvaljujući Gottschalku znamo da se spominje u 9. stoljeću) zapravo *regnum Croatie (et Dalmatie)*.⁹² Naravno ovdje bi trebalo postupati s određenom dozom opreza, jer može biti riječ o pomnom paženju na svaki detalj tijekom falsificiranja. Što se tiče eshatokola, njegova vjerodostojnost bi trebala biti neupitna, dokaz toga su imena *serva* u Mosoru, te imena župana i vjerodostojnika na Trpimirovom dvoru koja su vidljivo narodna ili pak tuđinska, osim svećenika.⁹³ Nada Klaić kritizira eshatokol, ističući da je uloga kapelana Martina kao dvorskog pisara bila nemoguća za vrijeme 9. stoljeća, te da bi se takva funkcija na hrvatskom prostoru mogla tek pronaći za vrijeme Bele II. u 12. stoljeću.⁹⁴ To također nije točna činjenica, jer se položaj kapelana javlja već u 8. st. u

⁸⁵ Klaić 1972: 236

⁸⁶ Budak 1993: 60

⁸⁷ Budak 1993: 60

⁸⁸ Budak 1993: 60

⁸⁹ Budak 1993: 60.

⁹⁰ Budak, Raukar 2006: 110

⁹¹ Budak, Raukar 2006: 110

⁹² Budak, Raukar 2006: 110

⁹³ Budak 1993: 60

⁹⁴ Budak, Raukar 2006: 110

Bavarskoj i na dvoru Karolinga, te Trpimir iako vjerojatno nije bio toliko razvijen, ipak je za svoju vladavinu oponašao karolinški uzor.⁹⁵

6. Trpimirovi nasljednici i dinastija Trpimirovića

Zadnji spomen kneza Trpimira je 852. godine u Trpimirovoj darovnici, njegov nasljednik Domagoj prvi put se spominje 864. godine, tako da ne možemo točno odrediti kada je došlo do smjene Trpimira, niti zbog kojeg razloga je napustio vlast. To bi značilo da je Trpimir mogao vladati samo četiri godine, ili pak četvrtinu stoljeća.⁹⁶ S obzirom da u vremenskom periodu sve do dolaska Domagoja na vlast nije spomenut niti jedan napad na Hrvate ili ikakav vojni sukob⁹⁷ moglo bi se zaključiti da je Trpimirova vladavina miroljubivo završila. Nakon svoje smrti ostavio je dinastiju koja je svoju vlast održala sve do 12. stoljeća, ali uz prekide kroz 9. stoljeće. Za sobom je ostavio tri sina: Petra, Zdeslava i Muntimira,⁹⁸ ali je pretpostavka da je Petar bilo krsno ime jednog od braće, tako da bi se moglo zaključiti da je Trpimir imao samo dva sina⁹⁹, to se da dodatno potvrditi s obzirom da su samo dvojica od njegovih sinova Zdeslav i Muntimir kasnije došli na vlast.

Na Trpimirovo prijestolje uspinje se knez Domagoj, nepoznatog podrijetla, pretpostavlja se da je bio Trpimirov dalji rođak, ali nije utvrđeno. O Domagojevom podrijetlu ništa nam nije poznato, osim pretpostavki povijesničara da potječe iz Neretvanske Kneževine.¹⁰⁰ Domagoj dolazi na vlast 864. godine, njegov uspon na vlast rezultira pobunom Trpimirovih sinova i njihovih pristaša, ali je Domagoj svaku pobunu uspješno ugušio, tako natjeravši Trpimirove sinove na bijeg u Bizant.¹⁰¹ Domagojeva vladavina obilježena je stalnim sukobima s Mlečanima, prekršivši tako Mislavov mir.¹⁰² Od ključnih događaja njegove vladavine vrijedno je spomenuti opsadu Barija, gdje je knez Domagoj na poziv franačkog cara Ludovika II. donio odlučujuću pobjedu protiv Saracena, oslobodivši tako jugoistok Italije.¹⁰³ Za vrijeme Domagojevog ratovanja na zapadnom Jadranu, bizantski car Bazilije I. iskorištava knezovu odsutnost pustošenjem dalmatinskih gradova. Nakon povratka iz Barija na bizantsku

⁹⁵ Budak, Raukar 2006: 110

⁹⁶ Goldstein 1995: 198

⁹⁷ Goldstein 1995: 198

⁹⁸ Ferdo 1914: 13

⁹⁹ Budak 2018: 190

¹⁰⁰ Budak 2018: 190

¹⁰¹ Šišić 1914: 10

¹⁰² Šišić 1914: 10

¹⁰³ Klaić 1990: 62

agresiju Domagoj odgovara 872. godine uzastopnim napadima na mletačke brodove, dobivši time titulu od mletačkog kroničara Ivana Đakona „najgori knez Slavena“.¹⁰⁴

Nakon Domagoja na vlast se vraća Trpimirov sin Zdeslav uz pomoć cara Bazilija 879. godine.¹⁰⁵ Vrijeme Zdeslavove vladavine iznimno je kratko, ali je istaknuto jačanjem bizantskog utjecaja. To nam govori činjenica da je prvi put uvedeno plaćanje danka hrvatskom knezu od strane Bizantskog carstva, tj. od dalmatinskih gradova, što je omogućilo daljnjim vladarima novčana sredstva za jačanje svoje moći.¹⁰⁶ Zdeslavova vladavina završava vjerojatno godinu dana nakon njegovog uspona na vlast, njega je u uroti ubio Branimir.¹⁰⁷ Razlog urote vjerojatno je bilo Zdeslavovo odstupanje od franačke vlasti uvodeći bizantsku.

Branimirovo podrijetlo također nam je nepoznato, pretpostavka je da dolazi s područja Ravnih kotara iz zaleđa Zadra.¹⁰⁸ Njegova vladavina umjesto ratovanja bazirala se na međunarodnoj politici, Branimir je tako pronašao moćnog saveznika u papi Ivanu VIII. s kojim je održavao dobre odnose.¹⁰⁹ Dobre odnose Branimira i pape Ivana VIII. nam prikazuje činjenica gdje je 879. godine na blagdan Spasova papa Ivan VIII. u Rimu javno blagoslovio kneza i njegov, time priznajući hrvatsku neovisnost.¹¹⁰

Branimir nije imao sinove, te ga je na prijestolju nakon smrti naslijedio Trpimirov drugi sin Mutimir, čime je ponovno na prijestolje došla dinastija Trpimirovića.¹¹¹ Muntimirovim dolaskom dinastija se stabilizirala, te je vrlo vjerojatno bez prekida vladala sve do smrti posljednjih kraljeva, Dmitra Zvonimira 1089. i Stjepana II. 1091. godine.

¹⁰⁴ Klaić 1990: 62

¹⁰⁵ Klaić 1990: 63

¹⁰⁶ Klaić 1990: 63

¹⁰⁷ Budak 2018: 194

¹⁰⁸ Klaić 1990: 64

¹⁰⁹ Budak 2018: 194

¹¹⁰ Budak, Raukar 2006: 117

¹¹¹ Budak, Raukar 2006: 117

7. Zaključak

Trpimirova vladavina udarila je temelje budućeg Hrvatskog kraljevstva. On nasljeđuje prethodno stabiliziranu kneževinu od Mislava, u savršenom trenutku za osamostaljivanje. Slabljenje zapadne Franačke i istočnog Bizanta omogućili su Trpimiru kao rubnom vladaru obaju velesila, da se neometano razvija i postigne samostalnost. Iako je nastojao djelovati samostalno, Trpimir je i dalje priznavao franačko vrhovništvo pod carem Lotarom, ali je to vjerojatno bila samo formalnost. Dokazi o Trpimirovom postojanju obilniji su od drugih vladara tijekom 9. i 10. stoljeća, naime za Trpimira možemo sa sigurnošću reći da je postojao radi podudaranja teksta Trpimirove darovnice i arheološkog iskopa kamenog odlomka oltarne pregrade koji sadrži njegovo ime. Kameni odlomak je pronađen na području na kojem je prema spomenu darovnice dao izgraditi samostan u Rižinicama. Daljnje potvrde njegovog postojanja iznosi nam Benediktinac Gottschalk, koji u svojim zapisima gdje nastoji potvrditi svoju teoriju predestinacije spominje Trpimirov dvorac Klis i njegov sukob s „narodom Grka“. Klis je također spomenut i u Trpimirovoj darovnici, te je takvo podudaranje različitih dokaza iskaz vjerodostojnosti njegovog državnog središta. Daljnji izvori koji nam dokazuju Trpimirovu samostalnost je njegovo uspješno odbijanje Bugara pod vodstvom kana Borisa, što potvrđuje njegov međunarodni ugled. Također potvrdu Trpimirovog međunarodnog ugleda pronalazimo na prostoru Akvileje, u Čedadu ili Cividaleu, gdje se Trpimir sa svojim sinom Petrom zaputio na hodočašće i upisao se na stranicu Čedadskog evanđelistara nazivom *domno Tripimero*, odnosno gospodin Trpimir koji je kako saznajemo znak ugleda u Akvileji. Dodatni dokaz Trpimirove samostalnosti pronalazimo u njegovom nazivu „s pomoću Božjom knez Hrvata“, time vidimo da je Trpimir svoju vladavinu predstavljao pod Božanskim pomazanjem, takav primjer je vidljiv i na Karolinškom dvoru, gdje Božanski legitimitet imaju i franački carevi. Time je na njihov uzor Trpimir izgradio samostan u Rižinicama za „spas svoje duše“, pozvavši benediktinske redovnike. Izgradnja samostana u Rižinicama omogućila nam je jedan od najbitnijih historiografskih dokumenata hrvatske povijesti, Trpimirovu darovnicu. Naime prema dataciji dokumenta ipak se pretpostavlja da je darovnica iz sredine 12. stoljeća, ali je jezgra dokumenta neupitno vjerodostojna. U Trpimirovoj darovnici nalazi se prvi spomen hrvatskog imena, te također dokazuje Trpimirove dobre odnose s crkvom i postojanje njegovog prethodnika Mislava. Za kraj je bitno navesti da je Trpimir uspostavio prvu i jedinu hrvatsku dinastiju Trpimirovića, koja će uz nekoliko prekida kroz drugu polovicu 9. stoljeća vladanjem Domagoja i Branimira svoju vlast stabilizirati i održati na našem prostoru sve do 12. stoljeća.

8. Popis literature

1. Budak, Neven, *Hrvatska u vrijeme Trpimira*, Kaštelanski zbornik, sv. 3 (1993.), str. 58-63.
2. Budak, Neven – Raukar Tomislav, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Zagreb: Školska knjiga, 2006.
3. Budak, Neven, *Povijest hrvatskih zemalja u srednjem vijeku*, Zagreb: Leykam International, 2018.
4. Goldstein, Ivo, *Hrvatski rani srednji vijek*, Novi liber, Zagreb 1995.
5. Goldstein, Ivo – Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb: Novi liber, 2006.
6. Jukić, Josip, *Vladari Hrvatske : od prvih knezova do današnjih dana*, Zagreb : Mozaik knjiga, 2017.
7. Katić, Lovre. *Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira*, Bogoslovska smotra 20, br. 4 (1932): 403-432.
8. Klaić, Nada, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb: Školska knjiga, 1972.
9. Klaić, Nada, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb: Školska knjiga, 1975.
10. Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata : od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća*, Nakladni zavod MH, Zagreb: 1985.
11. Macan, Trpimir, *Hrvatska povijest*, Zagreb: Matica hrvatska, 1995.
12. Mužić, Ivan, *Hrvatska povijest devetog stoljeća* Matica hrvatska ogranak Split, Split: 2007.
13. Raukar, Tomislav, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi ideje*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
14. Šišić, Ferdo, *Genealoški prilozi o hrvatskoj narodnoj dinastiji*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva; n. s., sv. 13 (1914.), str. 1-93.
15. Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb: Narodne novine, 1925